

Het schooltje en de onderwijzerswoning op 't Woud in de voormalige kapel van Cosmas en Damianus. Vervaardiger: H. Tavenier. Datering: omstreeks 1785. Collectie Noord-Hollands Archief.

Meester Quant, de laatste onderwijzer op 't Woud

In 1974 kreeg een nieuw pleintje in het plan De Reker II de naam Meester Quantplein. Het plein is vernoemd naar Jan Passchier Quant (1834-1904), de laatste onderwijzer van de zogenoemde hulpschool op 't Woud.

De school en de bijbehorende onderwijzerswoning waren gevestigd in een voormalige kapel, gewijd aan de heiligen Cosmas en Damianus. Het gebouwtje stond aan de Banweg, niet ver van de Herenweg, vlak voor de grens met Egmond. Toen Quant in 1859 aantrad als hulponderwijzer, viel de school onder de gemeente Bergen. De kosten werden op fiftyfifty-basis gedeeld met de gemeente Egmond-Binnen. Een deel van de leerlingen kwam namelijk uit Wimmenum, een gemeente die in 1857 bij buurgemeente Egmond-Binnen gevoegd was. De overige leerlingen woonden veelal op 't Woud, gemeente Bergen.

Lesbevoegdheid

Quant kwam ter wereld in een onderwijzersgezin in Petten. Hij besloot in het voetspoor van zijn vader te treden. Op 17-jarige leeftijd deed hij het onderwijzers-examen en verkreeg hij de akte van Algemene Toelating, vierde rang. Dat hield in dat hij 'in het Lezen, Schrijven en de beginselen der Rekenkunde, de regel van drieën ingesloten, tamelijk bedreven was, en tot het geven van onderwijs, eenigen aanleg had'. Hij was op dat moment kwekeling in Numansdorp. Twee jaar later was Quant ondermeester in Wormer. Hij deed als 19-jarige weer examen en behaalde de

derde rang. Hij had namelijk laten zien dat hij 'wel ervaren was in het Lezen, Schrijven en Rekenen, zoo met geheele als gebroken getallen'. Ook had hij 'in derzelver toepassing op zaken van het dagelijksch leven eenige vaardigheid, van de beginselen der Nederlandsche Taal eenige kennis, en van eene goede manier van onderwijzen eenig begrip'.

Hulponderwijzer op 't Woud

Op 1 januari 1859 begon hij als hulponderwijzer – zelf noemde hij zich overigens bij voorkeur hoofd-onderwijzer – op de school op 't Woud. Quant was toen 24 jaar. Er zaten 35 leerlingen op zijn school (peildatum 29 oktober 1858), 21 uit Bergen en 14 uit Egmond. In de jaren 60 liep dat aantal op naar 45 tot 50 leerlingen, steeds wat meer uit Bergen dan uit Egmond (zie de afgebeelde lijst). Het salaris van een hulponderwijzer bedroeg volgens de Wet op het lager onderwijs uit 1857 minimaal 200 gulden per jaar, de helft van wat een hoofdonderwijzer minstens moest krijgen. Quant verdiende meer, te weten 350 gulden per jaar. Bergen en Egmond-Binnen betaalden daar-

van elk 100 gulden; het restant werd aangevuld door de rijksoverheid. Naast zijn salaris kon Quant gratis beschikken over de onderwijzerswoning en de tuin.

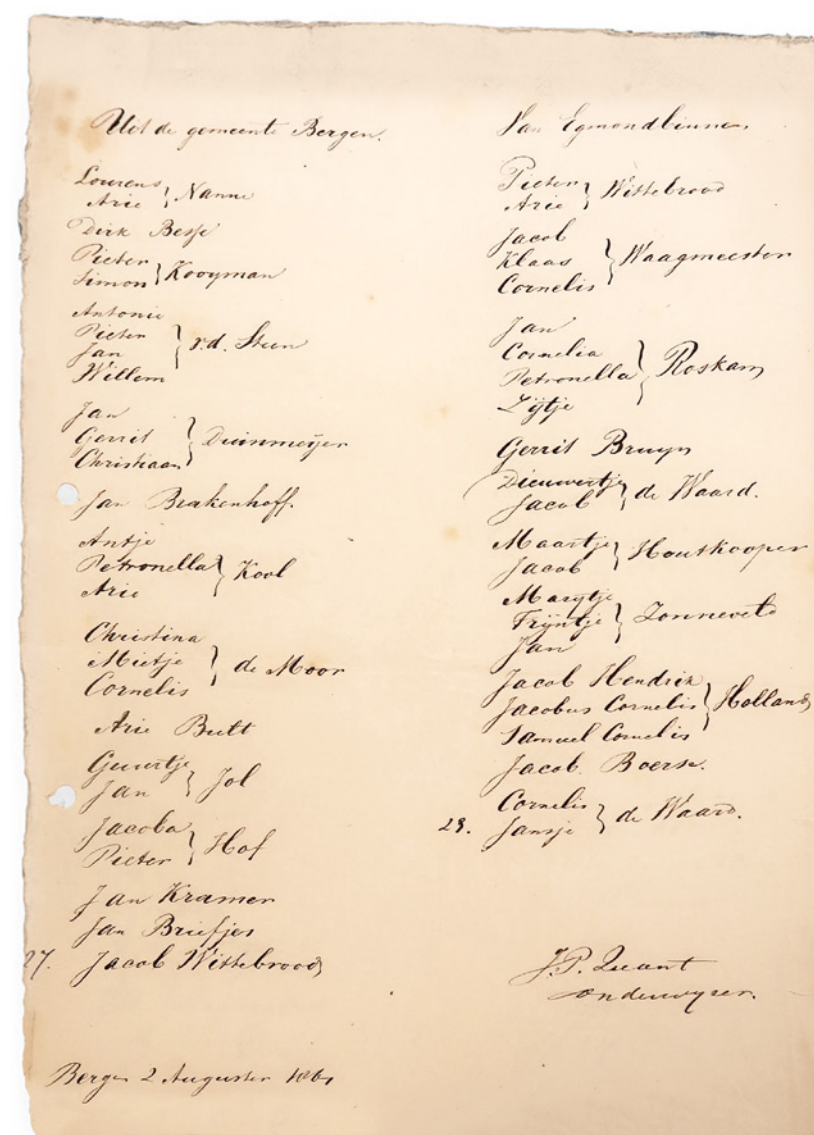
1865

1865 was voor Quant een bijzonder jaar. De 'school van Quant', zoals het schooltje op 't Woud in de volksmond werd genoemd, brandde in januari tot de grond toe af. De aangrenzende onderwijzerswoning viel eveneens ten prooi aan de vlammen. Het onderwijs moest worden voortgezet in een woning in de buurt. De ruimte was niet 'winterhard' en ook verder niet echt geschikt als schoollokaal. Bij eventuele voortzetting van het onderwijs op 't Woud moest dan ook een andere oplossing gevonden worden, bijvoorbeeld herbouw.

Ook waren er veranderingen in de privésfeer. Op 5 maart 1865 trad Quant namelijk in het huwelijk met de dienstbode Catharina Wijker uit Egmond aan Zee en nog geen maand later werd hij vader door de geboorte van zijn dochter Cornelia.

Het gezin Quant ging vermoedelijk wonen in 'een huis genaamd de Lindeboom, bakkerij en slijterij, vroeger slagerij, ingerigt voor boerderij, in 't Woud, gemeente Bergen' dat hij later te koop zou zetten. Vanwege het stichten van een gezin was er behoefte aan meer inkomsten en meer zekerheid daarover. Zo vroeg hij de gemeente om hem met terugwerkende kracht te belonen voor het zeven jaar schoonhouden van de school en de onderwijzerswoning en de door hem ingediende rekeningen sneller uit te betalen. Daarnaast had hij ook graag gezien dat de school en de onderwijzerswoning na de brand zouden worden herbouwd, waarbij hij zijn baan zou kunnen behouden. De voorkeur van de ouders van de kinderen die de school bezochten, ging hier uiteraard eveneens naar uit. ▶

Leerlingenlijst van 1861, opgesteld door meester J.P. Quant, met 50 leerlingen, waarvan 27 uit Bergen en 23 uit Egmond-Binnen. Bron: gemeentearchief Bergen 1811-1921.

Kritiek van de schoolopziener

De voorstanders van herbouw werden onder anderen gesteund door schoolopziener M. Luijmes. Hij spande zich tot het einde toe in om de school te behouden, ondanks het feit dat hij bedenkingen koesterde tegen de werkwijze van Quant. Hij wantrouwde de bedragen

Advertentie uit de Alkmaarsche Courant, 8 maart 1868. Krantenbank Regionaal Archief Alkmaar.

die Quant opvoerde als kosten van papier, boeken en andere schoolbenodigdheden. Verder vond hij dat de gemeente beter toezicht moest houden op de gang van zaken bij de school: het lesvertrek mocht geen rommelhok worden, de vastgestelde begin- en eindtijden van de schooldag dienden te worden nageleefd en de leerkracht moest zich onder lestijd niet met andere zaken bezighouden dan waarvoor hij was aangenomen. Als hij daarop zou worden aangesproken en 'onhandelbaar' zou blijken, dan was 'daar het gat van de deur', zo liet Luijmes in 1865 weten. De kritiek op Quant staat overigens in schril contrast met wat diezelfde Luijmes aanvoerde bij de Raad van State als een van de argumenten om de school open te houden. Hij verwees naar een jaarverslag uit 1866 waarin lovend werd gesproken over het op de school op 't Woud gegeven onderwijs en over de trouwe aanwezigheid van de leerlingen tijdens de lessen. Blijkbaar had Quant na de klachten uit 1865 zijn leven gebeterd.

School gaat dicht

Desondanks lukte het Luijmes en andere belanghebbenden niet de sluiting van de school te voorkomen. De beide betrokken gemeenten zagen namelijk op tegen de kosten van herbouw en voortzetting van het lesgeven. Vooral de armlastige gemeente Egmond-Binnen was niet van plan daar geld in te steken. Men vond dat de leerlingen even goed naar de hoofdscholen in Bergen en Egmond aan den Hoef konden. Dat sommige leerlingen dan meer

dan een uur naar school moesten lopen, moest men dan maar voor lief nemen.

Uiteindelijk viel na bijna drie jaar onzekerheid op 31 oktober 1867 definitief het doek voor het onderwijs op 't Woud. Quant, die zich al eerder had geërgerd aan de 'slakkegang' waarmee de besluitvorming plaatsvond, was zijn baan kwijt. Wel werd zijn salaris nog twee maanden doorbetaald en kreeg hij als ontslagvergoeding een gratificatie mee van 100 gulden.

Hoofdonderwijzer in Oost (Texel)

In 1868 moest Quant dus zonder middelen van bestaan op zoek naar een andere baan. Hij besloot in maart zijn bezittingen in Bergen en Egmond te verkopen. Daarna woonde hij als thuisonderwijzer in het Vinkenhuisje op de Vinkenkrocht in Bergen. Ondertussen werkte hij

aan een boek dat hij in eigen beheer wilde uitgeven. Het verscheen uiteindelijk pas in 1870 onder de titel *Levenstoestanden van Marie Antoinette, koningin van Frankrijk, en omschrijving van eenige gebeurtenissen en omstandigheden van de historische waarheid 't kan verkeren, prijs 1 gulden*. In de kranten van toen gingen aankondigingen van de uitgave niet alleen over de kwaliteit van het gebodene, maar ook over de moeilijke financiële situatie waarin de auteur verkeerde of voorgaf te verkeren.

De schoolopziener wantrouwde Quants declaraties voor schoolbenodigdheden

Daarin was op dat moment overigens al wel enige verlichting gekomen. Op Texel waren in het voorjaar van 1868 namelijk posten opengevallen voor onderwijzers in De Cocksdorp en in De Koog. Later in het jaar werd nog een onderwijzer gezocht voor de school te Oost, een gehucht nabij Oosterend. In beide sollicitatieronden maakte een vergelijkend examen deel uit van de selectieprocedure. Quant deed beide keren mee, ving de eerste maal bot, maar werd na de tweede ronde voorgedragen en vervolgens door de gemeenteraad benoemd als hoofdonderwijzer te Oost.

De school werd destijds bezocht door 40-50 leerlingen. Quant vestigde zich met zijn vrouw en zijn inmiddels twee kinderen in de onderwijzerswoning van zijn nieuwe standplaats. Zijn traktement bedroeg 450 gulden per jaar; in 1871 werd dat bedrag opgehoogd naar 500 gulden. Dat salaris was voor hem en zijn gezin echter volstrekt onvoldoende, ook al konden collega's van andere scholen in dorpen op Texel er wel mee toe. Voor Quant en zijn gezin stonden de jaren in Oost in het teken van aanhoudend geldgebrek. Het feit dat er geregeld gezinsuitbreiding was - in 1878, aan het einde van de periode Oost, stond de teller op negen - maakte het steeds moeilijker de eindjes aan elkaar te knopen.

Geldproblemen

Om de financiële pijn enigszins te verlichten, gebruikte Quant diverse strategieën. Zo vroeg hij met de regelmaat van de klok om een gratificatie, die af en toe werd geweigerd maar bij tijd en wijle ook werd toegekend *'wegens financiële achteruitgang en talrijk huisgezin'*. Verder lanceerde hij in 1872 het plan om onderwijzers van lagere scholen op Texel een kindergeld toe kennen van 10 of 20 gulden per kind per jaar; Quant had op dat moment vijf kinderen. Het plan ketste af in de gemeenteraad van Texel. Ook probeerde hij extra vergoeding te krijgen voor taken als het schoonhouden van de school. Als er elders op Texel vacatures openvielen, solliciteerde hij in de hoop op een beter salaris of een geschiktere onderwijzerswoning. Ten slotte zocht hij zijn heil in bijbaantjes om extra inkomen te genereren. Zo schreef hij een

tweede boekje, waarin *Drie lezingen in 't sterfhuis, gehouden op Texel* gebundeld waren. Het boekje kwam eind 1872 uit en was verkrijgbaar voor 30 cent bij twee plaatselijke boekhandelaren. Later zou nog de uitgave van een voordracht (25 cent) en van een novelle (50 cent) volgen. Verder kon je bij hem terecht voor het opgeven van advertenties voor de *Heldersche Courant*.

Quant zocht bijbaantjes voor extra inkomen

Veel ziekteverzuim

De omstandigheden waarin Quant verkeerde, deden zijn gezondheid geen goed. In 1875 was hij vier maanden onder doktersbehandeling en kon hij drie maanden niet werken. Het jaar daarna vroeg hij om een doorbetaald verlof van drie maanden *'tot herstel van gezondheid'*. De plaatselijke onderwijscommissie en een arts steunden die aanvraag. Er werden uiteindelijk twee maanden toegekend. Kort daarna kaartte hij de slechte toestand aan van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning. Het liefst zou hij zien dat beide volledig vernieuwd werden. Het effect was averechts. De discussies in de gemeenteraad gingen namelijk meer in de richting van opheffing van de school. Er waren nog slechts 30 leerlingen, het leerlingenaantal liep terug en de school in het naburige Oosterend lag op slechts 10 minuten lopen. ▶

Het Vinkenhuisje aan de Vinkenkrocht, waar meester Quant na zijn ontslag enige tijd heeft gewoond. Het huisje werd oorspronkelijk bewoond door de man die op de Vinkenbaan zijn vogels ving. Het huisje is in 1918 afgebroken. Foto ca. 1897; Collectie Regionaal Archief Alkmaar.

Die school had zich tijdens Quants ziekteverzuim al over een deel van de leerlingen ontfermd. De beraadslagingen in de raad leidden tot de unanieme beslissing de school in Oost per 1 april 1878 te sluiten en Quant eervol te ontslaan. Hij kreeg een vertrekpremie

naaimachines, maar het aanbod is aanzienlijk uitgebreider, zoals bijvoorbeeld de afgebeelde advertentie laat zien. Ook had hij een grote voorraad gouden en zilveren voorwerpen die kennelijk voor de verkoop bestemd waren. Verder kon je bij hem terecht om, als je ingeloot was voor militaire dienst, daaronder uit te komen door te ruilen met iemand die was uitgeloot. Die wilde dan tegen betaling de dienstplicht van de ander wel overnemen. Hij voerde die bemiddeling uit onder de paraplu van de Maatschappij De Eendracht in Den Haag.

Advertentie uit de Heldersche en Nieuwedieper Courant, 30 juni 1878. Krantenbank Regionaal Archief Alkmaar.

van 500 gulden, uit te betalen na vrijmaking van de onderwijzerswoning per 1 mei. Later werd de ontslaggrond gewijzigd in 'eervol ontslag wegens lichaamszwakte'. Bij deze formulering kwam hij namelijk in aanmerking voor een rijkspensioen-uitkering van 253 gulden per jaar.

Boze tongen

Boze tongen beweren dat bij het besluit om de school in Oost op te heffen heeft meegespeeld dat men zo van hem af kon komen. Dat lijkt heel goed mogelijk. De school en de onderwijzerswoning werden namelijk niet verkocht, maar door timmerman P. Dekker te Oosterend voor een bedrag van 135 gulden gerenoveerd. Op 1 juni 1881 ging de school weer open. Quants opvolger was P. Haremaker. Die kreeg meer dan zijn voorganger, namelijk 700 gulden per jaar. Zou de school op 't Woud destijds ook gesloten zijn omdat Quant daar les gaf? Dat lijkt toch niet erg waarschijnlijk. Voordat Quant daar begon, was de optie van sluiting van de school in de gemeenteraad van Bergen namelijk al aan de orde geweest. Schoolinspecteur Luijmes, die, zoals we eerder zagen, in 1865 een kritische notitie over Quant had geschreven, vocht desondanks tot het einde toe voor het behoud van de school. En in de stukken die twee jaar later voorafgaand aan de sluiting werden vervaardigd, worden uitsluitend de te hoge kosten opgevoerd als reden om de school te sluiten.

Winkelier in Den Burg

Na beëindiging van zijn onderwijs carrière vertrok Quant met vrouw en negen kinderen in 1878 naar Den Burg (Texel), waar als beroep winkelier of koopman wordt genoemd. Hij krijgt onder andere een aanstelling als agent voor de verkoop van Singer

Quant had zich had laten afkeuren omdat het werk in het onderwijs te zwaar voor hem was. Des te opmerkelijker is het dat hij in maart 1879 nog solliciteerde op een vacature als hulponderwijzer in Den Burg. De baan ging naar een ander.

Faillissement en celstraf

Helaas verliepen de zaken niet voorspoedig. Per 9 juli 1879 werd hij failliet verklaard. Zijn spullen werden geveild. De aankondiging daarvan laat zien wat hij allemaal in huis had. De veiling bracht 'dankzij de kooplust der burgerij' duizend gulden op.

Ruzies over geld, bedelbrieven...

Kort daarna maakte burgemeester Dirk Cornelis Loman van Texel proces-verbaal tegen hem op in verband met verduistering van goederen uit het faillissement. Hij werd vastgezet en ter beschikking van justitie gesteld. De familie verhuisde naar Den Helder, waar nog twee telgen ter wereld zouden komen.

In februari 1880 veroordeelde het Gerechtshof te Amsterdam Quant tot 'eene gevangenisstraf in eenzame opsluiting te ondergaan voor den tijd van een jaar en in de kosten van het rechtsgeding, ten behoeve van den Staat, des noods invorderbaar bij lijfdwang ...'.

Thuisonderwijzer en aanspreker te Den Helder

Nadat Quant uit de gevangenis was ontslagen, dook hij weer op in Den Helder. Hij bood zich aan voor het geven van thuisonderwijs en als aanspreker. Een aanspreker stelt betrokkenen op de hoogte van het overlijden van een bekende of buurtgenoot en houdt soms toespraken bij uitvaarten. Ook deed Quant

opnieuw een gooi naar een baan in het onderwijs. Hij solliciteerde in 1885 op een vacature voor schoolhoofd in 1° Exloërmond (gemeente Odoorn, Drenthe). Ook die baan ging aan zijn neus voorbij. Misschien wel logisch, want een onderwijzer met een strafblad raakte zijn onderwijsbevoegdheid kwijt.

Verder trad Quant op als tussenpersoon van enkele verzekeringsmaatschappijen en fondsen. De samenwerking ontaardde meestal in ruzie en ontslag. Nu en dan bood hij, blijkens advertenties in de plaatselijke kranten, artikelen te koop aan. Daarin komt zijn naam ook af en toe voor bij onroerendgoedtransacties. Kort na de eeuwwisseling was hij de drijvende kracht achter de Onderlinge Vereeniging Eensgezind. Doel van deze vereniging van verhuurders was om bij wanbetaling voor gezamenlijke rekening de huurders gerechtelijk uit hun woning te kunnen zetten. Kennelijk bezat hij inmiddels weer enkele huizen, die hij verhuurde.

Advertentie uit de Heldersche en Nieuwedieper Courant, 31 augustus 1879. Krantenbank Regionaal Archief Alkmaar.

Publieke Verkoop op Texel,
op MAANDAG 1 SEPTEMBER a. s. en zoo noodig den VOLGENDEN DAG, telkens des uorgens 10 ure, vóór het huis bewoond geweest door J. P. QUANT, aan den Burg, van:

GOUDEN- EN ZILVEREN WERKEN,
als: Gouden REMONTOIR-HOROLOGIËN, SIERADEN, Zilveren OORIJZERS en andere voorwerpen.

KLOKKEN,
als: REGULATEURS, AMERIKAANSCH- en STAART-KLOKKEN, WEKKERS, enz.; KLOKKEN- en HOROLOGIEMAKERS-GEREEDSCHAPPEN, HOROLOGIEGLAZEN, NAAIMACHINES, PARFUMERIËN en SPEELGOED.

MEUBELLEN:
KABINET, BUREAU, STOELN, Koperen KETELS, KAGCHELS, BILLART met eenige QUEUËN, een partijje LOOD, 2 nieuw IJzeren POMPEN en 5 KIPPEN met HAAN

Alles daags vóór den verkoop te zien.

Nadere informatiën bij den Curator in het faillissement QUANT, COHEN STUART, te Alkmaar en Deurwaarder KONING, te Texel.

Vermeldenswaard is verder nog dat Quants eigen woning in Den Helder in 1896 afbrandde. De oorzaak van de brand is niet bekend. Het pand was wel tegen brand verzekerd. Het was de tweede maal dat Quant zijn woning zag afbranden. Eerder had de onderwijzerswoning op 't Woud eenzelfde lot ondergaan.

Tot slot

Meester Quant, de laatste onderwijzer van de school op 't Woud, was een bijzondere man met een opmerkelijk levensverhaal. Geld, geldgebrek, ruzies over geld en bedelbrieven speelden daarin een belangrijke rol. Hij stierf in Den Helder in 1904 op 69-jarige leeftijd. In de overlijdensadvertentie werd als beroep gepensioneerd hoofdonderwijzer gemeld, niet onjuist maar gezien het voorgaande wel onvolledig. Van de personen die in Bergen een straat of plein naar zich vernoemd kregen, is Quant vermoedelijk de enige met een strafblad. ■

Bronnen

- Archief van de gemeente Bergen (NH), 1811-1921, inv.nr 953.
- Krantenbank RAA (zoekterm: Quant).
- M. Botman, B. Nuyens en Th. Veer. *Het onderwijs in Bergen van 1814 tot 1914*. Bergense Kroniek november 2014.
- Henk Jellema. *Van Kapel tot hulpschool*. Bergense Kroniek april 2017.
- <https://www.irenemaas.nl/pages/Verhalen/Quant.htm>
- M. Huijsman Rzn. *Hoofdonderwijzer J.P. Quant te Oost op Texel*. Historische Vereniging Texel, september 1996.
- *Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden, voor den jare 1852*. Leyden 1852, 1854 en 1868, 's-Gravenhage 1868.
- *Algemeen Handelsblad*, 23 april 1880.
- *Provinciale Drentsche en Asser Courant*, 28 september 1885.